Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 77 (10369) | 1977 чылдың апрель 2, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | өртээ 2 көп.

«КОСМОС-900» УЖУДУУШКУНДА

1977 чылдың март 30-да Совет Эвилелинге «Космос — 900» деп Черниң кылымал эзлчеглиг спутнигин салып үндүрген.

Спутникте космос делгемин шинчилээрин уламчылаарынга керектиг эртем аппаратураларын, ооң иштинде Совет Эвилелинге, Герман Демократтыг Республикага болгаш Чехословак Социалистиг Республикага тургускан Черниң ионосферазында болгаш магнитосферазында физиктиг болуушкуннарны шинчилээринге, полюс солангыларын өөренип көөрүнге керектиг аппаратураларны тургускан.

Спутникте тургускан аппаратура болур чогууру-биле ажылдап чоруур.

Таарыштырылга-саналга төвү кээп турар информацияны сайгарын турар.

(СЭТА).

Л. И. Брежневтиң болгаш А. А. Громыконуң АКШ-тың күрүне секретары С. Вэнс-биле чугаалажыышкыннарының түңнелдериниң дугайында

Албаниның аян-чоруун кылып Москвага келген АКШ-тың күрүне секретары С. Вэнс-биле СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыковуң чугаалажыышкыннары марттың 28-30-да болган.

Стратеттиг шаап халдаар чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар дугайында чаа дуурҗулганы белеткээрин доозарынга хамаарышкан айтырыгларны тодаргайлап көөрү чугаалажыышкыннарга кол черни эзлээн. Ол айтырыгларны чугаалажып көөр үеде талалар оларны база катап чугаалажып көөрүн үргүлчүлээр деп дугуруушкан.

Чепсегленишкиннерни кызыгаарлаарының болгаш чепсекти дужүреринің өске-даа элээн хөй айтырыгларының талазы-биле сапал-онал солчуушкуну база болган. Эксперттерниң ужуражыышкыннарын киириштир, ийи таланың харылзажылгаларының чорудулгазында ол айтырыгларны моон соңгаар-даа чугаалажып көрген турар деп дугуруушкан.

Делегей айтырыгларын чугаалажып көөр үеде иниги Европа төвүлел хуралының киржикчилери чурттарның толэлекчилериниң Белградка болур ужуражыышкынынга хамаарышкан айтырыгларны, Кипрде болгаш Африканың мурнуу чүгүнде байдалды тодаргайлап көрген. 1971 чылдың сентябрь 3-түн дөрт талалыг дугуржулгазының чугула ужур-дузазын талалар бадыткаан. Чоокку Чөөн чүкте байдалга онза кичээнгейни салган.

Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женеваның тайбың конференциязының киржикчи даргалары болуп турар ССРЭ биле АКШ-тың демниг хөделишкиннери ол девискээрге чөптүг болгаш быжыг тайбыңны чедип алырынга боттуг чугула чүүл болур дээрэнге талалар чөпшээрешкен. Женева конференциязының ажылын катап эгелээр дугайында айтырыгны киириштир, Чоокку Чөөн чүк айтырының талазы-биле саналонал солчулгазын хапыладыр дээш, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң болган АКШ-тың күрүне секретарының ужуражыышкынын бо чылдың майның бирги чартында Женевага эрттирер дугайында дугуржуушкун чедип алдынган. Москвага чугаалажыышкынарга чугаалашкан айтырыгларның санындан чамдык өске-даа айтырыгларны тодаргайлап көөрүн оон-биле кады үргүлчүлээн турар.

ССРЭ биле АКШ-тың аразында ийи талалыг харылзааларның практиктиг айтырыгларын чугаалажып көөрүнге элээн хөй тодаргай дугуржуушкуннар чедип алдынган.

Совет-Мозамбик чугаалажыышкыннарның дээзулганы

МАПУТУ. (СЭТА). Март 31-де аңаа СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный биле ФРЕЛИМО ТК-ның Даргазы, Мозамбик Улус Республиканың Президентизи Самора Моизес Машелдиң аразында чугаалажыышкыннар доозулган.

Найыралдыг, чүректиг ханыындан болган ужуражыышкын үезинде совет-мозамбик харылзааларга чугула айтырыгларны чугаалажып көөрүн ийи тала дооскан. Ийи чурттарның улустарының эрге-ажыктарынга оларны улам ыңай бүгү тала-биле калбартырының база ханыладырының аргаларын төлевилээн.

Кайызынга-даа сонуургалдыг боолт турган делегейниң чугула айтырыгларын анализтеп көрген болгаш делгеренгейи-биле чугаалажып көрген. Африка айтырыгларынга, чүүн-даа мурнунда колониалдыг-расисчи ёзу-чурумнарга удур Зимбабвениң, Намибияның болгаш Мурнуу Африка Республиканың улустарының хосталгалыг демиселинге онза кичээнгейни салган.

Совет Эвилели биле Мозамбик Улус Республиканың аразында найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээ чарарын ийи тала дугуруушкан.

Совет-Мозамбик документилерге ат салганы

МАПУТУ. (СЭТА). Совет-мозамбик документилерге аңаа ат салган.

ССРЭ биле МУР-нуң аразында найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээге Совет Социалистиг Республикаларның өмүнээзинден ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, Мозамбик Улус Республиканың өмүнээзинден МУР-нуң Президентизи С. Машел олар ат салганнар.

Совет-мозамбик кады кылган медеглелге Н. В. Подгорный болгаш С. Машел ат салганнар.

ССРЭ биле МУР-нуң аразында консул конвенциязынга ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Л. Ф. Ильичев болгаш МУР-нуң даштыкы херектер министри Ж. Чисано ат салганнар.

Ат салышкын үезинде кириштиннер:

совет таладан — ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы И. В. Архипов, ССРЭ-ниң далай флодунуң министри Т. Б. Гуженко, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчызы, армия генералы С. Л. Соколов, ССРЭ-ниң даштыкы садыг министриниң оралакчызы Н. Н. Смеляков, ЭХКК-ның даргазының оралакчызы И. И. Чернышев, ССРЭ-ниң МУР-да элчини Н. Н. Евсюков;

мозамбик таладан — хөгжүлдениң болгаш экономиктиг планнаашкынның министри М. Душ Сантуш, күшажыл министри М. Матшиньы, үлетпүр болгаш садыг министри М. Машунгу. Президентинин чанында күрүне министри Ж. О. Монтейру, транспорт болгаш харылзаа министри Ж. Кабасу, информация министри Ж. Ребелу.

Мозамбик-Совет найыралдың митингизи

МАПУТУ. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). Мозамбиктиң найысылалы Мапутуга ССРЭ-ниң болгаш МУР-нуң күрүне туктары-биле, байырлыг лозуңнар-биле каастаттынган хамаарышпас чоруктуң шөлүйте мозамбик-совет найыралга турескааткан ажылчы чоннарның хөй муң кижилиг митингизи болган.

Советтер чуртунуң төлөлекчилеринге бистиң черивиске бис улуг өөрүшкү-биле байыр чедирип турар бис деп, болушуң чугаазынга ФРЕЛИМО-нуң Даргазы, Мозамбик Улус Республиканың Президентизи С. Машел медеглээн. Совет Эвилели кезээде дарадткан улустарның талазынга турган болгаш ФРЕЛИМО-ну тургускан баштайгы хүннерден эгелээш мозамбик улустуң хосталгалыг чөптүг дайынынга кандыг-даа негелделер чокка идепкейлин-биле дузалап келген.

Совет Эвилели биле Мозамбик Улус Республиканың аразында найырал болгаш кады ажылдажылга колонизаторларның хөй чүс чылдыг дарлалынга удур мозамбик улустуң аар-берге, маадырлыг демиселиниң чылдарында турустунган быжыг үндезинге даянган деп, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный чугаалаан. Бистя каттыштырып турар эң-сеткил каттыштырылгазының болгаш найыралдың илерээшкини кайы-хирел дээрзин бис маңаа, хостуг мозамбикке онза долузу-биле билдиивис деп, ол онзалап демдеглээн.

СЭКП биле ФРЕЛИМО-нуң, ССРЭ-ниң болгаш МУР-нуң улустарының аразында интернационалдыг эң-сеткил каттыштырылгазының демдээ кылдыр Коммунистиг партиялың болгаш Совет күрүпениң үндезилекчизи, шылгарааңгай революсчу - интернационалист бүгү делегейниң ажылчы чоннарының баштыңчызы Владимир Ильич Ленинниң чуруун митингиниң киржикчилериниң диңмиттиг адыш часкаашкынының үезинде С. Машелге Н. В. Подгорный дамчыдып берген.

Митинг «Интернационалды» ырлап күүседири-биле доозулган.

КОЛ ЧҮҮЛ — КАДЫКШЫЛ

Күш-культура айтырыы — улуг социал болгаш экономиктиг айтырыг болур. Ону чедиишкинниг шиитпирлээри совет кижиниң кадыын камгалаарынга база улам ыңай быжыглаарынга чугула ужур-дузалыг. Ынчангаш Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ону сайзырадырынче доктаамал кичээнгейни угландырып, бо талазы-биле тодаргай сорулгаларны салган. Ону амыдыралга боттандырар дээш республиканың партия, совет органнары, профэвилел, спорт организациялары элээн ажылдарны кылып чоруткан.

Сөөлгү чылдарда спортчуларның саны он тос муң ажыг кижиге өскен, ооң-биле чергелештир ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң спорт мастерлериниң, ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидаттарның, разрядчыларның саны көвүдээн.

Республиканың спорт организацияларының эрттирип турар маргылдааларының, ооң киржикчилериниң саны чыл келген тудум-на көвүдеп, спортчуларның мергежили бедип орар.

«ССРЭ-ниң күш-ажыл болгаш оран камгалалынга белен бол» (ГТО) деп чаа күш-культура комплекизин 1972 чылдың март 1-ден бээр боттандырып эгелээн. Бо болза күш-дамыр кижизидилгезиниң совет системазының программалыг болгаш нормалыг үндезини болур. Ону нептередир дугайында СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң тускай доктаалы бар. Бистиң республикадан 70 ажыг муң кижи ГТО-нуң нормаларын дужаарынче кирген, оларның иштинден 51 муңу чаа комплекстиң хөрек демдээниң эдилекчизи болганнар.

Спорттуң материалдыг баазазы быжыгып орар. Сөөлгү үеде 2 шыдыраа клуву, ча адар чер, спорт корпузу болгаш өске-даа түүлдер кылдынган.

«Республикага күш-культура болгаш спорттуң байдалы болгаш ону улам ыңай сайзырадыр хемчеглер дугайында» Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сессиязының 1972 чылдың июль 5-те хүлээп алган доктаалын республиканың күш-культура болгаш спорт комитеди канчаар күүседил турарын чоокта чаа Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга чугаалашкан. Орта чедиишкиннерни демдеглээш, кол кичээнгейни чедир кылдынмаан ажылдарже угландырып, моон соңгаар сорулгаларны тодаргай айыткан.

Бистиң республикада күш-культура болгаш спорт ажылының деңнели амгы үениң негелдезинге четпейн турар. Хамыктың мурнунда спорттуң массалыы чедип алдынмаан. Бо кол көргүзүгнү чедип алыр дээш шыңгыы хемчеглерни ап, боттандырар херек. Ону боттандырарда республиканың күш-культура болгаш спорт комитеди районнарда, хоорайларда спорт комитеттериниң, коллективтерде организацияларның ажылынга удуртулганы улам экижидер, практиктиг дузаны чедирер болгаш министерстволар, ведомстволар, трестер-биле сырый харылзаалыг ажылдаар ужурлуг. Ол ышкаш күш-культура коллективтери тургустунмаан чамдык улуг бүдүүлгелерге, албан организация черлеринге ону тургузар ажылды дарый чорудар. Эрткен чылын республика ужур-дузалыг күскү чиик атлетика эстафетазынга, шериг назылыг болгаш шериг назыны четпээн аныяктарның спартакиадазынга, «Комсомольская правда» солуннуң шаңналы дээш ГТО-нуң хөй хевирлерин дужаарының маргылдаазынга районнардан кончуг эвээш командалар киришкен. Моон соңгаар ооң киржикчилерин көвүдедири-биле маргылдааларга белеткелдиң кайы хире чоруп турарын баш бурунгаар кичээнгейге алза чогуур.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының техниктиг депшилгези, аңаа ажылдаар кижилерден угаанның күженишкинниг ажылын, организмниң шыдамыккайын, кадык болурун негеп турар. Ынчангаш күш-культура болгаш спорт амгы үеде кижилерниң кадыын камгалаарынга база быжыглаарынга эргежок чугула түүл болу берген. Орта дүүштүр бүдүүлге гимнастиказын фабрика, заводтарда, албан организация черлеринге эрттирип, ГТО-нуң нормаларын дужаарын улустуң назы-харының аайы-биле беш чадага хувааган. Ону кадыкшылдың чадалары деп адаар. Ону дужаарын чыл дургузунда чорудар кылдыр тургускан. Күш-культураның чаа комплекизиниң кол чүүлү — кадыкшыл. ГТО-нуң нормаларын дужаарынче хөй кижи массалыг кирген тудум-на, чоннуң кадыынга улуг салдарны чедирер. Амгы үеде чамдык районнарда, Кызылда чаа комплекстиң нормаларын дужаарын четпес боттандырып турар. Күш-дамыр кижизидилгезиниң программалыг үндезини — ГТО-нуң нормаларын дужаарын массалыг болдурар дээш республиканың спорт комитеди тодаргай ажылдарны чорудар ужурлуг. Ооң-биле чергелештир спорттуң материалдыг баазазын экижидер, спортчуларның мергежилин бедидер хемчеглерни алза чогуур.

Совет улустуң чаагай чоруун улам ыңай экижидер, бистиң экономикавысты хөгжүдер талазы-биле СЭКП-ниң айытканы улуг программазын чедиишкинниг күүседири — чоннуң кадыындан улуу-биле хамааржыр. Ынчангаш кижи бүрүзү кадыкшылын камгалаар болгаш быжыглаар дээш ГТО-нуң нормаларын дужаарынче кирер хүлээлгелиг.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш ажылдап турар кижилерниң ортузунга күш-дамыр кижизидилгезин экижидери — амгы үеде чугула сорулгаларның бирээзи.

Шалыпчы ажыл-иживисти Октябрьның юбилейинге

Апрель 16 – Коммунистиг субботник хүнү

ЧЫСКААЛ-БИЛЕ ҮНҮПТЕР

● **ТЕВЕ-ХАЯ** Бүгү-Эвилелдиң Коммунистиг субботникиниң хүнү бистиң «Тыва» совхозка күш-ажылчы байырлаалдың хүнү болур. Аңаа шагдала белеткенин эгелээн бис.

Коммунистиг субботниктиң штавы бар күштү илереткеш, ол хүн кылыр ажыллың хемчээлин тодараткан болгаш организация бүрүзүнге онааладаны берген. Амгы үеде ажылыш хувааттынган, чепсек-херексел белеткеттинген, кижи бүрүзү ажылдап киришкеринге белен.

Коммунистиг субботникче чысказалгаш үнүптер бис. Ол хүн кылыр бир чугула ажылывыс — минералдыг чемиштчидилге склады тудар даш белеткээри. Ол дээрге, белен эвес ажыл. Аңаа 100 кижи ажылдаар.

Төве-Хая суурнуң чаагайжыдарынга база хөй кижи киржир. Ол хүн суурнуң бүгүн аштаар, херимнерин чаартыр, чамдык бажыңнарны чугайлаар— кылыр иш хөй. А механизаторлар, малчыннар боттарының онаашкан черлеринге артар. Чүге дээрге, часкы хову ажылдары болгаш мал-маганны ажаап кадагалаары — бо үеде соңгаарлаттынып болбас, эң-не харыысалгалыг ажылдар болгай.

Коммунистиг субботникче 250 кижи үнер. Оларның аразында школачылар база бар. Олар суур чаагайжыдылгазынга киришпишаан 15 тонна демир кескиндизи чыыр даалга алганнар. Ынчангаш ынчан 500 рубльдиң ажылы кылдынар, ооң кирген акшаның деп кезиин беш чылдың фондузунче шилчидер бис.

Б. МОҢГУШ,
совхозта субботник штавының начальниги.

● **ЭРЗИН.** Коммунистиг субботникке белеткел ажылдары районда калбаа-биле чоруп турар Күш-ажыл байырлалын эрттиреринин район штавы ажыл-агыйларда болгаш өске-даа коллективтерде кылыр ажылдарны тодаратканы.

Апрель 16-да ниитизи-биле райондан 4884 кижи субботникке ажылдап үнер. Олар чеди муң ажыг рубльдиң янзы-бүрү ажылдарын кылыр болгаш беш чыл фондузунче 3180 рубльди шилчидер.

● **ЧАДААНА.** Орук-септелге участогунуң коллективи субботник хүнүнде каяа, каш кижи ажылдаарын, чүүү кылырын тодаратканы. Ажыл-ишчилерни тус-тус бригадаларда үскен. Кол күш Шеми көвүрүүнүң капитал септелгезинге баар. Оларның чамдыызы аңаа херек ыяш кезер, өскелери ону сөөртүр, артканнары септелгеге ажылдаар.

Коллектив 700 рубльдиң ажылын кылыр, ооң 250 рубльди онгу беш чыддың фондузунче шилчидерин көрген.

● **МУГУР-АКСЫ** «Моген-Бүрен» колхозтуң ажылдыышчилери коммунистиг субботник хүнүн өзулуг күш-ажылчы байырлал кылдыр дүмдеглээр деп турар.

Субботник штавы ол хүн ажылдаар кижилерни, чүүү кылырын четчелеп кылган. Ажыл-агыйдан 663 кижи коммунистиг субботникке киржир. Олар ийи муң ажыг рубльдиң ажылын кылыр деп баш бурунгаар санап көрген. Беш чыл фондузунче 829 рубльди моген-бүренчилер шилчидер деп турар.

Бистиң корр.

Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң комбайнери Баир Чооду 1976 чылдың дүжүдүн ажаап ап турар үеде 320 гектарның тараазын ажаап алыр хүлээлге алгаш, ону 580 гектар кылдыр күүседип, алды чүс тонна тараана бастырган. Б. С. Чооду бо хүннерде бодунуң комбайнын чедиишкинниг септеп турар.

О. МОНГУШТУҢ фотозу.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Онгу беш чылдың ийиги чылының бирги кварталының күрүнеге сүт садарының планныг онааладазын Чөөн-Хемчиктиң ажыл-агыйлары апрель 29-та, хуусаа бетинде күүсеткен. Район ниитизи-биле 524 тонна сүт садар тургаш, 526 тонна чедирген.

«Алдан-Маадыр», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар, «Искра» колхоз бо талазы-биле эки көргүзүглерни чедип алган.

Күрүнеге эт садарының планын түгле «Октябрь 30 чылы», «Искра», Ленин аттыг колхозтар күүсеткен.

М. СЕВЕН.

ХЫНАМЧАЛЫГ БЕЛЕТКЕНИР

Черниң кежиин четтирер әизе

Часкы тарылганың чедиишкинниг болуру — техниканы чогуур үезинде септээнинден улуг хамаарылгалыг. Септелгениң шынарынче онза кичээнгей салыры чугула. Чазын үреликишкиннерден аңаа турар чорукту болдуруп, хөй үе чидиреринин, ооң уламындан дүжүт чидиреринің орнунга, үе бар амгы хүннерде машина бүрүзүн септээн соонда ийи катап, үш катап хынап алза эки. Ол дугайын СЭКП Төп Комитединиң бүгү совет чоңга Чагаазында айыткан. Ону Эрзин районда «Чаа орук» колхозтуң механизаторлары чугула айтырыг кылдыр өөренип көргеш, боттарының ажылынга удуртулга болдурганнар.

Колхоз бо чылын 2700 гектар черге тарылга чорудар, ооң чүгле 1025 гектары тараа культуралары болур. Колхозтуң мал чемин көвүдедиринче сагыш салып турары моон илдеп.

Часкы тарылгага киржир техника, нургулайында, белен: кожуг машиналары септеттингеп, чүгле алды трактор арткан. Самагалдайның «Сельхозтехника» салбыры шимчеңгир ажылдаар болгаш артык кезектер четчир турган болза, ол тракторлар база белен турар ийик.

«Чаа оруктуң» механизаторлары «Хемчик» совхозтуң болгаш «Коммунизмниң Херели» колхозтуң хову ажылдыгларының инициативазын улуг сонуургал-биле таныжып, ук инициативаны деткип, онгу беш чылдың ийиги чылының тарылгазын чогуур хуусаазында бедик шынарлыг доозар дээш социалистиг хүлээлгелерин эде көрүп турарлар. Ынчалзадаа чедир кылдынмаан ажыдар дүвүрейчиг байдалды тургузуп келген.

Колхозка ам-даа 16 тонна тараа үрезини чедишпес. Бар үрезиниң шынары чавыс. Ногаа, картофель тарыыр болгаш суггатчы звенолар четчелеттинмээн. Органиктиг чемиштчидилге сөөртүнмээн. Тарылга чорудар шөлдүң деңкезиин удур аңдарар. Механизаторлар чедишпес, оларны өөредиринче сагыш салган кижи чок. Ямаалыкта хову турлаа ам-даа эзен хевээр.

Механизаторларның мурнунда харыысалгалыг үе келген. Илереттинген четпестерни эң-не кыска хуусаада чайладыры чугула.

В. КУҢГАА.

РЕДАКЦИЯДАН: часкы тарылгага белеткел түгле техника септелгези-биле кызыгаарлаттынмас, аңаа бүгү талалыг болгаш хынамчалыг белеткел херек. «Чаа орук» колхозтуң баштаар чери, ында хову ажылының тускай эртемнигдери бо талазы-биле кичээнгейни кошкаткан хире. Азы кандыгыл? Ук айтырыгга тодаргай харыыны редакция олардан дарый маңан тур.

СУГ ЧАЙДЫНГАН

«Хемчик» совхозтуң ажылчыннарының суггаттыг черлерден көдээ ажылагый культураларының бедик дүжүдүн алыр дугайында инициатива үндүргенин республиканың бүгү чону деткип турар. Бо хүннерде ол совхозтуң суггатчылары ховуже үнүпкен.

Хоочун суггатчы Хомушку Седип-оолдуң алды кижи составтыг суггатчы звенозу эрткен чылын гектардан-на 18 центнер дүжүттү өстүрген. Звенонуң кежигүннери Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн күш-ажылчы белектер-биле уткуур дээш онгу беш чылдың ийиги чылында 21 центнер тараазны бир гектарга онааштыр өстүрерин хүлээнгеннер.

Мурнакчы звенонуң үлегерин «Барлык» совхозтуң суггатчылары база эдерген. Ында Хомушку Шыдыраа биле Хомушку Очур-оол удурткан звенолар аразында чарыш салгаш, арык, сумун тыртып, ажыл-ижин эгелей берген.

Суггатчылар шупту тускай өөредилгени эрткен, идик-хеп болгаш дериг-херексел-биле бүрүн хандыртынган.

Барлык хемниң суун суггарылга системазынче чайып бадырыпкан. Сугну чаярын, буга өөжүнүң болгаш сугнуң байдалын СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары Ш. Б. Куулар, «Хемчик» совхозтуң директору О. Сарыглар баштаан төлээлери, райониуң суггарылга системаларының эргелелиниң ажылдакчылары барып көрүп чораннар. Суг эрткен чылгыындан элбек болган. Чер арай доң, ынчалза-даа шөнелде суггарылганы эгелээрин шиитпирлээннер.

М. ХОЮГ-ООЛ.

ЧАА СОРУЛГАЛАРНЫҢ НЕГЕЛДЕЛЕРИНГЕ ДҮҮШТҮР

Бурунгу хүн болуп эрткен СЭКП Кызыл хооркомунуң пленумунга «Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин улам ыцай комплекстиг хөгжүдүрииң хемчегларинии дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докторалын амыдырала боттандырар талазы-биле партия Тыва обкомунуң IV пленумунуң түүнелдериниң болгаш хоорайныңпартия организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары В. Б. ДОБРОМЫСЛОВ кылган. Илеткелчи болгаш санал берген эштер найысылаалдың коммунистериниң база бүгү ажылчы чоннарының өмүнээзинден Тываның улус ажыл-агыйын болгаш культуразын улам ыцай бүгү-талалыг хөгжүдериниң, ажылчы чоннарының чаагай байдалын бедидериниң дугайында чаа сагыш салыыпкыны дээш Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневке чүректиң ханызындан өөрүн четтириишкинин илереткиннаан, айыттынган сорулгаларны боттандырар, онгу беш чылдың болгаш бо чылдың планныг онаалдаларын чедиишкиниг күүседир дээш эргежок чугула бүгү-ле чүүдерин кылыр дээрзин медеглээнвер.

Бистиң республиканың бүдүрүкчү күштерин улам ыцай хөгжүдер талазы-биле партияның болгаш чазактың ол докторалында айыттынган дыка хөй сорулгалар найысылал Кызылга шуут хамааржыр дээрзин илеткелчи демдеглээш, ол бүгүнү чедиишкиниг боттандырары онгу беш чылды канчаар эгелээнивистен улуу-биле хамааржыр дээрзин айыткан. Оон бирги чылын хоорайның ажылчы чоннары багай эвес көргүзүүлер-биле дооскан. Ынчангаш 1976 чылда улус ажыл-агыйының планын чедиишкиниг күүседкени база бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шыпарын бедидери дээш Бүгү-россияның социалистиг чарыжымы түнеделеринге Кызыл хоорай РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу-биле шахнаткан.

Ынчаарга бо чылдың баштайгы ийи айларында найысылаалдың үлетпүрү 760 муң рубльдүг продукциязын пландан ажыр сайтарган. Тудуг-монтаж ажылдарының планы бүдүрүлгө тудугларының талазы-биле 102,6 хуу, чуртталга тудуунуу—101,7 хуу күүседтинген.

Онгу беш чылдың ийиги чылын инитизи-биле найысылаалдың транспорт, садыг, коммунал болгаш чоннуң амыдырал хандырылга бүдүрүлгелери база-ла чамдык эки көргүзүүлериг эгелээн.

Октябрьның 60 чылынга тураскааткан социалистиг чарыштың авангардында Каз-Хем хөмүр-даш разрезинин, даарапылга фабриказының, Коммунал-чуртталга ажыл-агый министерствозунуң АТБ-зинің, «Росводпромның» темир-бетон кылыглар заводунуң болгаш өске-даа бүдүрүлге коллективтери чорун турар.

Найысылалдың улус ажыл-агыйының бүгү адырларын комплекстиг хөгжүдериниң, ажылчы чоннарның чаагай байдалын болгаш культуразын улам бедидериниң сорулгалары болгаш кол утланыышкыннары партияның болгаш чазактың ол докторалынга база СЭКП обкомунуң IV пленумунуң шиитпирлериниге дүүштүр чоруттунар дээрзин пленумга демдеглээн. Онгу беш чылда хоорайның улус ажыл-агыйынга капитал салыыпкыны 210 миллион рубль болур болгаш тоску беш чылга деңнээрге барыкла ийи катап өзер. Ол-ла үеде үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 1,5 катап, чүк сөөртүлгезин 60 хуу, чопча ачыдуза чедирерин 70 хуу, үүрмектен садар бараан саарылгазын 28—30 хуу көвүдедир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн үлетпүрге 34 хуу, тудугга 30 хуу улгаттырарын көрүп турар.

Оон-биле кады бүдүрүлгениң чаа тудугларын болгаш ажылдан турар бүдүрүлгелерни чаарты дерин кылыын болгаш чуртталга тудугларын, коммунал ажыл-агыйын, садыгның инитизиң чемненилгезиниң, культура, чырыдыышкын болгаш кадык камгалалының четкилерин улам ыцай хөгжүдер. Хамыктың мурнунда тудуг индустриязын калбартыр талазы-биле улуг ажылдар чоруттунар. «Тудуг кезектери» комбинатты чылда 70 муң кубометр темир-бетон конструкцияларны, кезектерни бүдүрер күүлүг ыылдыр калбартып, эде дериг кылыр. «Тыва тудуг» трестиң септелге-механиктиг улуг заводун, автобаазазын, специализастаттынган тудуг-монтаж организацияларының каттышкан бүдүрүлге баазазын, «Тыва кодээ тудуг» трестиң бүдүрүлге баазазын, «Тыва колхоз тудугнуң» тускай объектилерин болгаш өске-даа тудугларны кылыр. Оон аңгыда Элегес-Аксының хава керамзит заводунуң тудуун бо чылдың ийиги кварталында ажыглалга киирер. Ол чылда 50 муң туулбу бүдүрер күүлүг. Ынчангаш тудуг үлетпүрүнүң материалдарын бүдүрериниг материалдарны болгаш аргаларны багай ажыглан турар, чамдык коллективтер планыг онаалдаларны болгачы социалистиг хүүгүлгелерни күүсетпейн турарын пленумга өлеткелчи болгаш санал берген эштер «Тыва тудуг» тресте партком секретары С. Г. Красноперов, мебель фабриказында чазаныкчы В. Н. Ерошенко, тудуг банкызының эргелекчизи П. В. Кирдеев, «Кызыл тудуг» эргелиндө монтажник Ч. С. Салчак болгаш оон-даа оскелер чижектер-биле көргүскен.

Капитал тудугда айтырыг оны дүвүрээзиниг боон аргыышдан. Эрткен чылын капитал салыышкынының чүгле 81,8 хуузун шиигээдин алган, тудуг-монтаж ажылдарының болгаш кол фондуларны ажыглалга киирериниң планы күүсеттинмээн. Бо чылдың баштайгы ийи аймда байдал база оон дүзедевес. Кереэлиг тудуг организациялары тудуг-монтаж ажылының планын чүгле 74,8 хуу, боттарының күүгүбиле кылыр ажылдар 82 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдың бо үеэзи-биле деңнээрге тудугга ыыдынган ажылдарның хемчээли эвээжээн. Ылангыя «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелели, ныг ийи библиотеканы тудар. Дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң, профтехучилищелериниң база спорттуң чаа бажыннарын тударын көрүп турар.

Партияның болгаш чазактың докторалында айыттынган сорулгалар бодунуң хемчээлинин талазы-биле аажок улуг. Ол бүгү болза экономиканы болгаш тудугну удуртуруп үндезини-биле эжиждирин, партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдың деннелдин улам бедидерин партия хооркомундан эге организацияларындан, хооркүүскомдан болгаш өске-даа хөй-ниити база ажыл-агый организациларындан негеп турар. Хоорайның улус ажыл-агыйының адырларында иниитики курлаг ийи библиотеканы тудар. Дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң, профтехучилищелериниң база спорттуң чаа бажыннарын тударын көрүп турар.

Партияның болгаш чазактың докторалында айыттынган сорулгалар бодунуң хемчээлинин талазы-биле аажок улуг. Ол бүгү болза экономиканы болгаш тудугну удуртуруп үндезини-биле эжиждирин, партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдың деннелдин улам бедидерин партия хооркомундан эге организацияларындан, хооркүүскомдан болгаш өске-даа хөй-ниити база ажыл-агый организациларындан негеп турар. Хоорайның улус ажыл-агыйының адырларында иниитики курлаг ажылчын кадрларны белеткээриниң айтырыгларынче илеткелчи болгаш санал берген эштер республиканың профтехөөредилге эргелелиниң начальниги Н. И. Чичинин, ВЛКСМ Кызыл хооркомунуң бирги секретары Б. Д. Байыр-оол пленумнуң киржикчилериниң кичээнгейин утландырган.

Пленумнуң ажылынга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин киржип, чүве чугаалаан. СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, докторалында болгаш СЭКП - Тыва обкомунуң IV пленумунуң шиитпирлериниде айыттынган хемчегдериниң күүседдезин организастан, боттандырары кол сорулга болуруп, тудугга капитал салыышкының дүргеи шиигээдин алырының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң, фонду эгидилгезин көвүдериниң, коллективтерге күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн быжыгдаарының эргежок чугулазын од чугаазының эгезинде айыткан.

Г. Ч. Ширшин күш-ажыл курлавырларын ажыктыг ыылдыр ажыглаарының, кампалгалыг болгаш хумагалыг чорукту күштелдиреринин, организакчы болгаш кижизидикчи ажылдың деннелин бедидериниң, даандырган ажыл-херек дээш ажылдакчы бүрүзүнүң харысалгазын күштелдиреринин эргежок чугулазынга тодартай доктаарган. Хоорайның партия организациязы наймыслаалдың экономиказын болгаш культуразын улам ыцай хөгжүдериниг ажылчы чоннарның күүгүн мобилизастан, онгу беш чылдың планнарын болгаш социалистиг хүүгүлгелерин күүседир, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылын төлептиг үткүүр дээш массалыг, дээштиг социалистиг чарыышты улам калбартыр хүүгүлгелиг.

Пленум чугаалашкан айтырыгның талазы-биле чогуур доктаалды хүлээп алган.

С. ШОПГУ.

«Шыныың» тускай корреспондентизи.

СЭКП Кызыл хооркомунуң пленумундан

Люда Салчак 8-ки классты доосканының соонда комсомол путевкаазы-биле 1976 чылдың сентябрьда «Совет Тыва» совхозтан «Октябрь 30 чылы» колхозта хойжу Дондуп Арапчаевич Дарага сакмаңчыктеп чеде берген. Ол ам чаш хураганнарны хойжунуң азырап доруктурарынга дузалажып турар. Дондуп Арапчаевич бо чылын торүүр чүс хойга онааштыр чүс хураганны менди доруктурарын, хой бүрүзүнден 3,3 кг дүктү алырын хүлээнген. Амгы үеде оон колаанда 380 хой төрээн, оон 409 хураган менди доругун турар.

ЧУРУКТА: сакмаңчык Люда Салчак хураганнарны хайгаарап көрүп тур.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

СЭКП Тыва обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

«1977 чылда студентилерниң тудуг отрядтарының болгаш өөреникчилерниң күш-ажыл каттыжыышкынарының ажылын организастаар дугайында» доктаалды СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели чоокта чаа хүлээп алган.

Студентилерниң тудуг отрядтары болгаш өөреникчилерниң күш-ажыл каттыжыышкынары капитал тудуг планнарын күүседиринге эвээш эвес улуг хуузун киирип, эрткен чыдың чаңгыында беш миллион рубльдин тудуг-монтаж ажылдарын кылып, 64 объектини ажыглалга киргеннер. Студентилер отрядтары мал кажааларының, энергетика, суг-гарылга, үлетпүр, чуртталга болгаш культура, чырыдыышкын объектилерин тудушкан. Он ийи муң хире үстүү класс өөреникчилери 600 муң ажыг рубль түнүт янзы-бүрү ажылдарны бүдүргеи деп, СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели демдеглээн.

Ынчалза-даа студентилериниң болгаш өөреникчилериниң чайгы ажылдарын организастаарында улуг четпестер барын айыткан. «Тыва тудуг», «Тыва кодээ тудуг», «Тыва септелге тудуг» трестер дээн ыышкы чамдык тудуг организациялары ажыл-агыйжы керээни сагывас, студент отрядтарын ажыл, тудуг материалдары, машина-техника, механизмнер-биле чогуур хуусаазында хандырбас таварылгалар тургулаан.

Ол ышкаш Кызылдың башкы институту, автоорук техникуму, башкы училищези, кодээ ажыл-агый техникуму студентилериниң тудуг отрядтарын тургузуп, белеткээр даалганы чылдын-на күүсеттейн келген. Белеткел үезинде студентилер чогуур билиг албайн тур-дан ажылдың шынарын кудуладын турар. Өөреникчилериниң күш-ажыл каттыжыышкынары кылыр ажылының талазы-биле бүдүргелер, ажыл-агыйлар, организациялар-биле керээ чок ажылдан келген. Студентилериниң база школачыларның чайгы ажылдарын чедимчелиг организастаарынга башкыларны эвээш хаара тудуп турар.

СЭКП-ниң Кызыл хооркому, райкомнары, парткомнар, райхооркүүскомнар, облпрофөвүлед болгаш ВЛКСМ обкому, студент отрядтарын болгаш өөреникчилериниң күш-ажыл каттыжыышкынарының ажылын организастаарының шынарынче, оларын бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузаарынче чогуур кичээнгей салбайн келген.

Студентилер отрядтарының, школачыларның күш-ажыл каттыжыышкынарының ажылының ажыктын моон соңгаар бедидер сорулга-биле айыткан четпестерни дарый чайлаткан, улус ажыл-агыйынын болгаш культура объектилериниң тудуунга оларны чөптүг ажыглаарының хемчегларын боттандырарын СЭКП Кызыл хооркомунга, райкомнарынга, парткомнарга, ВЛКСМ обкомунга, совет, ажыл-агый органнарга СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели даскан.

Ол ышкаш студент, отрядтарны, өөреникчилериниң күш-ажыл каттыжыышкынарын хүлээп алыр ажыл-агый органнарының удуртукчулары апрель 20-ге чедир бүгү керээлерни чарарын; кылыр ажылының хемчээлин, анаа херегдээр тудуг материалдарын, техника-машина, механизмнер болгаш бүгү-ле херек чүүдерни июнь 10-га чедир белеткеринг; оларның тудугга ажылдаарының белеткелин өөредилге черлери-биле нады организастаарын доктаалда айыткан.

Студент отрядтарының, өөреникчилериниң күш-ажыл каттыжыышкынарының белеткелин организастаарын болгаш ыяап-ла өөредилге практиказын июнь 1-ге чедир эрткен турарын СЭКП Кызыл хооркомунга, райкомнарга, парткомнарга, ВЛКСМ обкомунга, Чырыдыышкын министерствозунга, профтехөөредилге эргелелинге, өөредилге черлериниң удуртукчуларынга даскан.

Студентилериниң отрядтарынга, өөреникчилериниң күш-ажыл каттыжыышкынарынга ажылдаар эмнелге ажылдакчыларын четчелээрин Кадык камгалал министерствозунга, республиканың санэпидстанциязынга, эргежок чугула аъш-чем продуктулары-биле хандырарын Күрпланга, Садыг министерствозунга, респотребсоюзка, автотранспортту ажылап бээрин, оон техниктиг байдалынга шыңгыы хынаалдаары тургузаарын база студентилериниң болгаш өөреникчилериниң айыл чок соортулгазын хандырарын транспорт эргелелинге, авиабүдүрүлгеге, Иштики херектер министерствозунга хүлээткен.

Улуг Октябрьның 60 чылынга төлептиг ужуражыр, улус ажыл-агыйының объектилерин шыырлыг кылган, хуусаазының бетинде ажыглалга киирери база иниитилел-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылга идепкейлиг киржири дээш студент отрядтарының араазынга социалистиг чарыышты дээштиг организастаарын облпрофөвүделге, ВЛКСМ обкомунга, СЭКП Кызыл хооркомунга, райкомнарга, райхооркүүскомнарга, тудуг трестерингe болгаш организациялар-ынга даскан.

Студентилер отрядтарын болгаш өөреникчилериниң күш-ажыл каттыжыышкынарын белеткээринин, хүлээп алырының база ажылын организастаарының талазы-биле айтырыгларны дүргеи шиитпирлээри-биле болукту тургуснан. Оон удуртукчузу СЭКП обкомунун тудуг кылдызының эргелекчизи И. А. Остапец.

Бүгү тудуг организацияларының студент отрядтарын болгаш өөреникчилериниң күш-ажыл каттыжыышкынарын хүлээп алырынга, ажылын организастаарынга белеңин бо чылдың июнь 1-те чедир хынаарын бөлүкке даскан.

Мурнакчыларның слёду

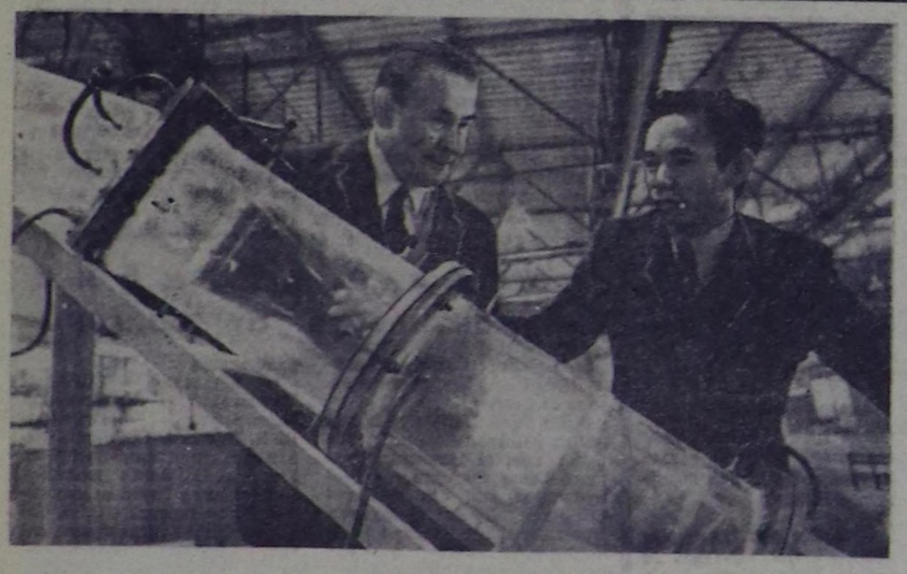

СССР биле Вьетнам Социалистиг Республиканың аразында экономиктиг кады ажылдажылга чедиишкиниг хөгжүп турар.

Москвада С. Я. Жук аттыг «Гидропроект» институттуң эртем-шинчилел секторунуң лабораторияларында Вьетнамга Хоа-Биньниң гидробелдирин тудар талазы-биле шинчилел ажылдарын чоруда берген.

ЧУРУКТА: С. Я. Жук аттыг «Гидропроект» институттуң эртем-шинчилел секторунуң гидравликтиг шинчилелдериниң лабораториязында РСФСР-ниң алдарлыг энергетиги, Күрүне шаңналының лауреады Александр Дмитриевич Халтуриниң Вьетнамдан келген техниктиг эртемнериниң кандидады, инженер-тудугжу Зуга сүме берип турары. В. ХУХЛЕВТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохроникязы).

Хөректеринде орденнер, медальдар чайынналан, хеглүг-омак, улуг-даа, аныяк-даа назылыг, казас-шиник кеттинген кижилер Ак-Довурактың Культура ордузун долдур олурупкан. Ол дээрге бүдүрүлгениң мурнакчыларының болгаш чаартынчыларының слёдунга чыглып келген янзы-бүрү мергежилдиң шалыпчылары-дыр. Мооң мурнунда социалистиг чарыштарга шаңнатканы хоорайның Кызыл туктарын бүдүрүлгениң мурнакчылары залче киирип келген.

Ажыл-ижи-биле алдаржаан шалыпчылар хоорайда хөй, чыл бүрүде оларның саны көвүдеп турар. Үүгле тоску беш чылдың планнарын болгаш социалистиг хүүгүлгелерин чедиишкинниг күүсеткени дээш Ак-Довурактың 50 ажыг мурнакчы ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары база өске-даа ажыл-ишчилери ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан, а «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги үүлүүн ажыглалга кииргени дээш 120 кижи орденнерни, медальдарны алган. А тудугжу Данзырык Калдар-оол Хертековичиге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты тывыскан. 1000 ажыг кижини «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаңнаан, 1700 кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

Онгу беш чылдың эгезинде дыка хөй ажылчын коллективтер, бригадалар, үүлчеглер боттарынга бедиткен социалистиг хүүгүлгелерни алган. Кол мергежилдиг 150 ажыг ажылчыннары беш чылды дөрт чартык чылда күүседирин хүлээнген. Олар берген сөзүн үүлеп шыдаар-даа. Чижээ, Ак-Довурак АТБ-ниң чолаачылары Александр Чирков, Александр Алексеев, Хасан Тумгаев олар ам бо чылдың майның үлүүнде ажылдап турар, а токарь Николай Рубинов 1978 чылдың февральдың онаалдазын күүседи берген.

Санитарка Хомушку Чудурук, диш эмчизи Нелли Тихонова, башылар В. Назин, В. Сапожникова, тудугжулар Виктор Савыл, Күжүгет Алдын-оол, Валерий Ондар, Галина Коляда, Зинаида Салчак, Ооржак Комбуй-оол, Галина Хертек болгаш өскелер-даа ак-довуракчыларның хүндүткелин чаалап алган.

Улуг Октябрьның 60 чылын төлептиг үткүүр дээш социалистиг чарышта хоорайның коллективтери шупту киржип турар. Энергоцехтиң, септелге-механиктиг цехтиң, ажылчын хандырылга килдизининиң, «Тыва даг-дүгү тудугнуң», Ак-Довурак АТБ-ниң коллективтери күш-ажылчы чарыштың эгелекчилери болган.

Слётка бүдүрүлгениң бөлүк мурнакчыларын болгаш чаартынчыларын шаңнаан.

Х. МОНГУШ,

«Шыныың» корреспондентизи.

ЧӨПТҮГ ХОМУДАЛДАР

«Чыраа-Бажы» совхозтун № 2 Чыргакы салбырының девискээринде Кожагарның эң-не үстүнде турар Монгуш Лопсан-Доржунуң кыштаанга чеде бердивис. Ол кыштагның турар чери мырыңай алдептиг, бедик дөн кырында. Оон мурнуу-барын талазында шыргай хош аргалар көстүп турар. Хой оларны кончуг кызыы. Хат шуурган болурга, кыштагда черле ыжык чер чок, оон, кайы-даа талазы чадагай. Та чүү кижи ол дөн кырынга кыштагны тургузуп берген чүве.

— Оруктан кончуг-ла ырак, хажыы черде турар кыштаг-дыр бо—деп, хойжу Монгуш Лопсан-Доржу чугаалады.— Бээр беленселен машина-техника-дан кээп шыдавас ийин, өрук багай. Суг сөөртүр машинавыс үрелген олчаан сугатка шуут бакыырадывыс. Кургаг саван, сиген чиген хойлар аттыг суксаар түвеле-дир.

— Солун, сеткүүлдерни кайы хире болгаш ап тур силер?

— Солун, сеткүүлдү кижи чогуур үезинде сонуургаан номчуп алыр, чуртта база делегейде чүү болуп турарын өй-шаанда билип алыр дээш бижиттирип ап турар түве ыйнаан. Ынчаарга бистиң солуннарывыс база журналдарывыс келбейн, бажы-биле чиде бээр-дир. Чидип-чидип он ажыг хонгаш суг келир.

Хойжунуң бо хомудалы черле чөптүг. Ынчаарга «Чыраа-Бажы» совхозтун почта салбырынга Чыргакыже чорудар солун, сеткүүлдер база овазаланы берген чыдар. Ол чүге ындыгыл? Чыраа-Бажы биле Чыргакы аразынга аргыжар автобус чок. Ынчангаш салбырның почтачызы бала болунун идегел чок эзлчээн маныаш чыдыптар. Кандыг-бир чорук аайы-биле машиналар тыптыр болза экизи-ле ол. Оларнын-биле солунварны салбырже чорулуптар.

Оон соонда хойжулар Ооржак Сат-оолдун, Монгуш Ыдымның кыштагларынга база бардывыс. Оларның хомудалдары база негелделери дөмей болду.

Чыргакы кодээ Совети хойжуларның культурлуг амыдырал-чурттал г а з ы н че кончуг кошкак кичээнгейни салып турар. Радиоприемниктерниң батареялары чок. Ынчангаш олар анаа-ла аптара кырының кааскалгазы болуп, ажык чок турарлар. Бир эвес батареялар турган болза, хойжу бүрүзү оон сонуургаан бүгү чүвелерин хостуг үешактарында дыңнап турар ийик.

Хойжуларга соолгу үеде автолавка көңгүс барбаатаан. Оон уламындан олар аъш-чемни база өске-даа хереглел барааннарын садып алыр аргазы чок.

Хойжулар лекция, беседаны дыңнаайн турар. Хойжулар ортузунда зооветеринарлыг өөредилгени организаставаан. Ындыг болганда хойжулар хой малды азырап өстүрериниң база мал аарыгларының дугайында чогуур билигни чедип албайн турар ышкажыл.

Чамдык черлерде хойжуларже тускай үнүүшкүннерни неделя азы он хонук болгаш организастап турар болгай. Үнүүшкүннүң ол болүүнге баш тударар кижи, лектор, эмчи база кады чоруур. Ол ышкаш чамдык агитколлективтер хойжуларга дузалажып чеде бергеш, оларның кажаалын коптаржып бергеш, оон соонда солун концерттерни көргүзүп турар болгай. Мындыг ажылдарны Чыргакының хойжуларының ортузунга практикалаайн турар. Ол кончуг-ла четпес.

Кыштаг бүрүүнде хойлар суксап турар. Бир эвес суг сөөртүр машина чок түве болза, трактор-биле сугну сөөртсе канчаан баарыл? Улуг харлыг соок кыштыг ажып эртип келген хойларны ам кээп суг-биле хандырбайн баарга хомуданчыг-ла-дыр.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

«ШЫНГА" харыы

«Ажыл-агыйжы эвес чорук-тун уржуктары» эгелиг рейд февраль 18-те парлаттынган. Барыын-Хемчик районда «Барлык», «Шекпээр», «Хемчик» совхозтарда тараа, картофель үрезиннериниң болгаш минералдыг чемнигчидилгелериниң кадагалалынга четпестерни рейд колдады айыткан.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекомунун даргазы С. Амырбиттиң редакцияга дыңнатканы болза:

Рейдиде илереттинген бүгү фактылар шын. Совхозтарның директорлары, тускай эртемниглери айыткан четпестерни чайладыр дээш болдунар хемчегларын ап турар.

Совхозтарның болгаш райкүүскомунуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң техниктиг чөвүлелинге, а база районнуң улусчу контроль комителинге парлаттынган материалды сайгарын чугаалашкан. Ында шүүгүмчүлеткен совхозтарның удуртукчуларын болгаш тускай эртемниглерин шыңгыы сагындырган.

Амты үеде ажыл-агыйларда часкы тарылгага уткуштур үрезин белеткели доостун турар. Март 1-ден эгелеп ховуларда 3850 тонна одекти төккен. «Хемчик» болгаш «Барлык» совхозтар тарылга шөлүнде чемнигчидилгени сөөртүп эгелээн. Бүгү ажыл-агыйларда тараа, картофель үрезининиң кадагалалын экижидер хемчеглер алдыган. Үрезин хоранган ажылдаар ажылчыннар эмчи шиитилгезин эртип алганнар.

«Көскү агитация көрүштүг болгаш дээштиг бе?» деп эгелиг чүүл эрткен чылдың декабрь 8-те парлаттынган. Барыын-Хемчик районнуң Аянгаты, Эрги-Барлык, Дөн-Терезин, Хөндөлен суурларында көскү агитация-биле шимелде багай, лозунгар, плакаттар, щиттер эргижирээнин ында айыткан.

СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизининиң эргелекчизи О. Монгуштун редакцияга дыңнатканы:

Үстүнде адаттырган черлерде ажыл-агыйларның удуртукчуларын, ында партпкомнарның болгаш партия эге организацияларының секретарларын килдиске кыйгыртып, көскү агитацияның айтырыын тодартай чугаалашкан. Түүнелинде тус суурларда көскү агитацияны эле кылын, эргилээннерин чаартып солаан.

Бүгү-ле чурттанчылыг суурларга болгаш район төвү Кызыл-Мажалык суурда чамдык бүдүрүлге, албан организацияларының черлеринге көскү агитацияны экижидериниң талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган.

ШИИТПИРНИ КҮҮСЕДИР

Тес-Хем район Советиниң сессиязынга Тыва АССР-ге хой ажылын хөгжүдер талазы-биле СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлериниң районда күүселдезиниң дугайында райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргеленнин начальниги К. Ч. Кууларның болган район Советиниң көдээ ажыл-агый, бойдус камгаладының база белеткелдер талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы У. Ч. Эрендейниң илеткелдери дыннап чугаалашкан.

Хой ажылын хөгжүдер, уксаажыдылга ажылын эжижидер, продуктулуун бедидер дугайында айтырыгны көдээ Советтериниң болган район Советиниң сессияларынга 1974 чылда чугаалашкаш, тускай хемчеглерни хүлээп алган. Ол хемчегларде 1974—1976 чылдарда районга хой, өшкүнүң ниити бажын өстүрерин 95!00 чедирер деп көрген. 1977 чылдың январь 1-де сап-биле алырга, хой, өшкүнүң өзүлдезин 102265 башка четкеш, азы үш чылдың иштинде хой өшкү өстүрериниң планын 100,7 хуу күүсеткеш.

Шээр малды өстүрериге, ооң продуктулуун бедидериге «Тес-Хем» совхоз багай эвес түнелдерлиг болган. Совхоз хой, өшкү өстүрериниң үш чыл иштинде планын 125 хуу, дүк болгаш эзт бүдүрериниң планын 115, 120 хууларга күүсеткен. Ол-ла үеним иштинде «Ак-Эрик», «Чодураа» колхозтар база эки көргүзүглерни чедип алган, ол колхозтар хой өстүрер планын 100,5, 100.8 хуу күүсеткеннер.

Районда «Чодураа» колхозта «Тес-Хем» совхозтуң Берт-Даг салбырында чинге-нарын дүктүг хойларны, «Ак-Эрик» колхозта «Тес-Хем» совхозтуң Үстүү-Шынаа салбырында сараджа болгаш чартык бөдүүн, бөдүүн дүктүг хойларны өстүрүп турар. «Ак-Эрик» колхозтуң № 2 хойжу бригадазы (бригадири көдээ Советтиң депутады О. Эрендей) «Чодураа» колхозтуң Каадыр-оол Сувандың бригадирлээн № 1 хойжу бригадалары чыл санында бедик көргүзүглерни чедип ап, торүүр 100 баш хойлардан 87-ден 97 чедир чаш төлдү камгалап ап, 1 хойдан ортумаа-биле 2,6 кг дүктү кыргып ап келгеннер.

«Чодураа» колхозтуң хоюпук 85 хире хуузу нарын болган чартык нарын дүктүг кылдыр эжижиттинген, ол колхозниити орулгавың 85 хуузун үүле хой ажылындан ап турар. Хой ажылын хөгжүдеринге хой чылдарда арга-дуржулгалыг чоруун көргүзүп, кызымаккай ажылдан келген малчыннар районда эвээш эвес. «Чодураа» колхозтуң хоочун хойжулары И. Данзурун, М. Суванның чыл санында 100 баш хойга онаштыр 106-дан 114 хураганнары, бир хойдан 3,2—3,4 кг дүктү, «Ак-Эрик» колхозтуң мурнакчы хойжулары Соян Хайын, Лаңаа Даргап, Шыдыраа Товуу. Бызаакай Анчы ол-ла үеним иштинде 101-ден 113 хураганнарны камгалап ап келгеннер. Шак мынчаар эки ажылдаар болза, районга хой ажылын шапкын хөгжүдүп болуруп өгү аргалары барын мурнакчы малчыннарның көргүзүглери баданнаштыр 100 башка 70 бызаалары, Кызыл-Чыраа көдээ Советинде 77 бызаалары, О. Шынаа көдээ Советинде 70 бызаалары камгалап ап турда «О. Шынаа», «Тес-Хем» совхозтар төрүүр чүс инекке онаштыр үүле 27-ден 40 чедир бызаалары камгалап алган. Шак мыңдыг таварылга хой ажылында база бары чугаажок.

Районда хамаатыларның хуу хойларындан 1 башка онаштыр 2,1 кг дүк кыргып алдынган, а колхоз, совхозтар үүле 1 кг 600 граммны ап турар. Хой эзт, дүк, мал ажыл-агыйлардан кайнаар кирип турары билдингир-дир. Ак сеткилдиг эвес ийи-чангыс мангысталчак амыдыралдыг кижилер ниитинин малын, ооң продукциязын оордап, самчыгдап, орнап турары моон көстүр. Ыңдыг чоруктар «Тес-Хем» совхозтуң Y. Шынаа салбырында, «Чодураа», «Ак-Эрик» колхозтарда бар.

Малды ажаарының болгаш чемгерериниң мурнакчы технологиязын чедир шингээдип албайн, зооветеринарлыг хемчегларни кошкак чорудуп, тускай эртемнилерниң, малчыннарның квалификациязын бедитпейн, мал-ажылынга кадрларны шын шилип чөрүтпейн турарындан районда 321 хойжулардан үүле 24 малчын мергежилин бедиткениниң шынзылгаларын алган. Экономиктиг өөредилгелер ажыл-агыйларда колдуунда эрегей чоруп, айыткан программа өзугаар болбайн турар.

Мал ажылында ажылдап турар кижилер өртектиглерни камнаар болгаш чөп ажыглаар, орулгалыг ажылдаар, эвээш чарыгдаллы үндүргеш, хой продукцияны алыр дээн чижектиг экономиктиг билигдерни кошкак шингээдип ап турар.

Бо чылдың кыштаглаашкынын эки эртүрер, сессияга болган санал-шүүгмүүлелдерге илерээн четпестерни шиитпирлин-биле чайладыр, хой ажылын хөгжүдер дугайында СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар хемчегларже кошкак кичээнгей салдынып турар. Эрткен үш чылдың дургузунда колхоз, совхозтардан 8000 баш хой, өшкү читкен, 17 мун баш өлүп хораан. Чижээ «О. Шынаа» совхозтан 3436, «Чодураа» колхозтан 2386 баш шээр мал читкен. Бо ийи ажыл-агыйда читкен малдар ниити районда төтчеглеттинген малдарның 73 хуузун эзлеп турар. Ниити районда 105 малчыннар 1-ден 165 баш чедир хой, өшкү өрелиг.

Ниитинин малын өстүрүп, продуктулуун бедидеринге бир шаптыктаашкын чоннуң хуу малын ниитинин малындан ацтыдап, тускай коданнарга тургуспайн, Устав өзугаар нормаже кинрбейн турарында. Моон түнелинде мындыг фактылар бар. Берт-Даг көдээ Советиниң хамаатылары хуу малынга доннелинге чедир тургустуцмайн келген. Быжырган хлеб чонга чедишпес, ооң шынары багай, чамдыкта чиг, а чамдыкта өртен болгаш чамдыкта дензизи четпес болуп турарын санаал бергеннер шүүгмүүлээн. Ол ышкаш садыгларга аъш-чем аймаа кончуг ховар кээп турар. Райпо баштаар чериниң төлөөлери озалдадыр таварылгалар дыда хой. Чангыс чижек. Эрткен чылдың май айда совхозтуң чаа туткан 13500 рубль өртектиг бир кажаазын «О. Шынаа» совхозтуң малчыны М. Ангыр-оол дээрзи өртөткен. Ук херектиг ол килдистиң ажылдакчызы, районда өрт инспектору К. Хомушку кылып эгелезе-даа, ам-даа

ОТЧЁТТАРЫН БЕРГЕН

Торгалыг суурнуң Культура бажыңынга суурнуң чурттакчылары шыгырт долдур чыглып келген. Ажылчы чоннуң хуралын ажыткаш, Торгалыг көдээ Советиниң күүскомунуң даргазы А. Балыргы Өвүр райкүүскомунуң даргазының оралакчызы эш Ч. Шулуу-Маадырга сөс берген. Ол эрткен 1976 чылда районнуң ажыл-агыйларының чедип алган чедишкиннерин болгаш ажылда четпестерниң ам-даа барын чугаалаан. Хуралга 1976 чылда райкүүскомнуң бүгү килдистериниң чорудуп келген ажылдарының кыска отчёттарын дыннаан, оларга хамаатылар хөй санныг айтырыгларны салгылаан болгаш тус-тус килдистерниң ажыл-чорудулгазында четпестерниң барын шүүгмүүлелдиг өзу-биле демдеглээн. Торгалыг суурга хлеб бижырары чылдан чылче чогуур садыгларның санитарлыг байдалын, бараанларның шыгжамырын болгаш өртектерин хынап коорү-биле келбес боон турарын суурнуң чурттакчылары шүүгмүүлээн. Бо шүүгмүүлеллиг саналдарны хүлээп алгаш, ажылда бар четпестерни дарый чайладырын райпо баштаар чериниң даргазы Ч. Айыр-Сапаа садып алыкчыларның мурнунга хүлээнген.

Индирде райкүүскомнуң иштини херектер килдизинин начальниги С. Кызыддаа. Ооп айтырыглар болгаш ук килдистиң адрезинге шүүгмүүлелдер хөй болган. Чоннуң негелде-хомудалдарын килдис ей-шаанда сайгарын көрбес, ону үр үеле дооспаан, харын-даа сөөлгү үеде шуут уттундуруп бар чылдар.

Районда № 1138 КМК бар. Ол эрткен чылын совхозка керээ өзугаар тудуп бөөр тудугларының үүле 53 хуузун күүсеткен. Ол тудугларның шынары багай. Совхозтуң Чоза хойжу бригадазының товунде туттунган кызыл-булуннуң шынары багай. Ол чыл безин четпейн чыла ийлеин берген. Чоокку хүннерде Сарыг-Хол салбырда 2 чуртталга бажыннарының тудуун дооскан. Оларны комиссия хүлээп ап безин четтиннээнде, печкалары буступ калгылаан. Тудуг ажылында четпестерни чайладырын, ооң шынарын бо чылда эжижидерин ук колоннаның начальниги эш И. Түвекейге санаал бергеннер сүмелээн.

Чоннуң амыдырал хандырылгазында четпестер хөй. Комбинат планныг онааладларын күүседип турза-даа, көдээ суурларның чурттакчыларынче, малчыннарже үнүүшкүннерни кылбайн турарлар. Баш таарар, чурук тырттырар ажылдарны малчын бригадаларның ай санында болуп турар хуралдарының үезинде түүе чорудуп болбазыл? Торгалыг суурга Хандагайтының амыдырал хандырылга комбинадының хөп даараар, ийик септээр салдыгларын

Амыдыралга чаа чүве көстүп кээрге өөрүүр ышкажыгай бис. Бо өөредилге чылында Кызылдың уран чүүл училищезинде уран сиилбилге салбыры ажыттынган. Ол өөрүнчүг боор турар. Ында даш чонар болгүмде хаара туттунган сургуулдарны П. Т. Грищенко удуртуп, оларны уран сиилбилгеге кызымаккай өөредип турар. Болгүмнүн киржикчилери чонар-даштан янзы-бүрү хевир-дүрзүлер кылыр чогаадыкчы ажылче улуг сонуургал-биле хандыктып киргеннер. Олар ам янзы-бүрү дүрзүлерни чазап кылып турар апаргаанар.

ЧУРУКТА: болгүмнүн киржикчилери кичээл үезинде.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

ЧЕТТИРДИМ ДЕП СӨГЛЕЗИМЗЕ

(Чечен чугаа)

1969 чылдың чайыны. Ынчан Кызыллың башкы институдунуң бот-өөредилге салбырынга киреринің экзаменнерин дужаап турган мен. Сээлгү экзаменни дужааганывыстың эртеницде институтка кымнарны өөренири-биле кирер санаанының дугайында дужаал астына берген. Адым филология факультединче киргеннерниң үш дугаарында тур.

Дээди өөредилге черинче кирип алганымга өөрүвүшаан институттан үнүп келдим. Хүннүң изии-даа деп-дии Тынарга безин ышкам, аар, агаар чедишпес ышкаш сагындырар. Сугга чунуп, серяиткенип алыры-биле Улуг-Хем кыдыынче базып кирдим. Хем эриин дургаар эжинген, хүнге дөгеленген кижилер-ле эндерик. Хевимни сай кырынга уштуп салгаш, арнымы, мойнумну чуп, бажымнаң дүгүн өттүрүп алгаш, хевим чанында чыткан аптара дег ак дашка сандайландыр олуруп алдым. Удатпаанда хүн оорганы болгаш тейимни шыдажыр арга чок кылдыр изиди шонуп, эштиринге мени албадап эгеледи. Школачы чылдарымда өөрүм оолдар-биле Саглы хемниң, Кежиг-Аксының эзремнеринге, хөөлбектеринге эштип, шымнып өөренген мен. Ынчалза-даа Улуг-Хем дег терең суглуг хемге кажандаа эштип көрбээн мен. Ол мээң сонуургалымны база хайныктыра каапкан. Терең суглуг хемге баштайгы шенелде кылырынга шилип алган черим таарымчалыг болду: чоогунда улус-даа чок шоолээн.

Баштай хемниң суунче эмиг каразы чедир ханылды сүзүп чоруй эриктеи элээн ырады карбап эжингеш келдим. Шенелде эки эрткен! Сонуургал улам күштелген. Эштирин улам-чылап эгеледим. Изиг хүнде арыг сугга эштип, чайгы хүнге дөгеленирге магалыын чүү дээр! Бир-ле эриктен оранчок ырады эшти бергеш, хемни өрү, менче шиглей кончуг дүргеи чоокшулап кел чыдар моторлуг хемени көрүп кагдым. Дүргенне эрикче ээптим. Эрикке чоокшулап чадап чорумдала моторлуг хемелиг кижи мырынай чаным-биле эрти. Сугнуң дүргектелген чалгыглары шиинейнип келгеш, бажымны ажыр шаапты. Тура халыыр бодадым. Ынчалза-даа буттарым баштары сугнуң дүвүнге чеппейн барды. Ол аразында сагыжымга хөй-ле коргунчуг бодалдар шыварааш кылынды. Бир көдүрлүш дээш бажым суг кырынга үнүп кээрге, бар-ла турган үнүм-биле алгыра каапты. Эрикке үскеш, дедирленген чалгыг мени база катап сугже ойтур шаапты. Бажым чайгаш, куду баштаны бердим. Коргуп, девидээн уум-биле алгырар дээш тына каапкан мен. Бүгү-ле чүве карангылаш кылынган. Оон ынай чүнү-даа билбес чордум.

Миннип кээримге хөй-ле улус шимээргежип, хол-будумну шимчедип, ишти-баарымдан баскан турар. Караамны көрүп келдим. Ах шырайлыг, аяс дээр дег чырык ак-көк карактарлыг уруг сугга чылбыйты өде берген алдын-сарыг бажының суук дүктери төктүп бадып кээп, мээң арнымга дегжиже чедир донгайып, топтап көре каапкаш:

— Он жив!—деп алгыра каапты. Шимченип, чүве чугаалаар дээримге шагшинээм-даа чок, хоржок болду. Катап-ла чырык хүн карангылап, чер, дээр кырымда хөме базып келген ышкаш апарды.

Ам миннип келиримге эмнелгеде болдум. Ак-ак халаттарлыг эмчилер менээ кислород тындырып, өштүмче эм сыкыткан, дүвүрээн турлар. Айыыл-халап соонда амы-тынныг артканымга өөрээш, пат боорда-даа болза багайтыр хүлүмзүрүй каапканымны эскербедим:

— Аарыг кижи хүлүмзүрүп чыдыр, байдалы эжижип орар-дыр—деп, эмчилерниң бирээзи чугаалады. Сугга дүшкеш улаштыр өкпемге дегдирген болдум. Эмнелгеге чартык ай хире чыткаш, эжирээш үндүм. Амы-тыным алыкчызы, мени сугдан уштуп каан буянныг төлду кым-даа танывас болду. Ону чүгле сула салган алдын-сарыг баш дүктүг, хүлүмзүрээн чазык ак шырайлыг, аяс дээр дег ак-көк карактарлыг, шилгедек дурт-сынныг, сугга эштип, шымнып турда балык-биле дөмей аныяк орус уруг чораан деп, сактып чугаалажыр болду. Амы-тыным алыкчызы ынчаар тывылбайн барган. Ынчалза-даа ам бо хүнперге чедир ону көрзүнүп, дилеп чоруур мен.

Ол буянныг үрен эвес болза башкы болур дээн изиг күзелимге-даа четпес, чырык өртемчейден, хадунма, дөргүл-төрел, эшөөрден шагда-ла чарылган турар ийик мен. Оон ачызы-биле ам бо хүннерге чедир чонумга, төрээн чуртумга бараан болуп, ада деп хүндүлүг атты эдилеп чоруу мен.

Кайда чор сен, хүлүмзүрээн чазык чаагай, ак шырайлыг, аяс дээр дег ак-көк карактарлыг, сула салган алдын-сарыг баштыг орус кыс?! Сени тыпкаш;—четтирдим!—деп чаңгыс сөстен сөглезимзе.

М. ЭРЕС-ООЛ.

Архангельск область. Малоземельск кодээ Советтиң девискээринде туруп турар «Нарьяна-Ты». Выучейский аттыг, «Харп», Октябрьның 50 чылы аттыг колхозтарның дугайында чаагай алдар Ненец национал округта тарап нептерээн. Күрүнеге иви эъди, өлүк, балык сатканындан олар миллион-миллион рубль орулганы ап турар.

Ажыл-агыйларның чедишкиннери кодээ Советтиң ажыл-чорудулгазы-биле чарылбас хөлбаалыг.

Депутаттарның сагыш салыышкынынын ачызы-биле Малоземельск кодээ Советтиң девискээринде бүгү-ле ненец суурларда ан кежиннен хеп болгаш ивижилерге идик даараар мастерекаяларны организастаан.

ЧУРУКТА: Нельмин Нос суурнуң мастерскаязында ажылчыннар Лукерья Жданова (солагай талазында) биле Мария Талеева.

С. ГУБСКИЙНИҢ фотозу.

Саазын кырында... ажыл

Дөң-Терезин суурда республиканың кайы-даа суурундан хожудаар, дорадаар барымдаа чок, амгы үениң өзүп, хогжүп орар суурларының бирээзи, совхоз төвү суур чүве. Мында совхоз дирекциязы, кодээ Совет, партия, комсомол, профсоюзтар организациялары, ажылчы чоннарның бот-башкарылгалыг хөй-ишити организациялары шупту бар. Оон аңгыда культура албан черлери, школа, эмнелге база бар.

Ынчалзажок суурнуң кудумчуларынга, садыгларга чораан, кижи «корум-чурумвусту экижитсе» деп, сагыш човаа бодай бээр. Оон чылдагааны — чамдык арагчыларның арын-нүүрү, човаар сеткил чок, чексинчиг аажы-чаңы. Ынанчыг совхоз ажылчыннары шалың алганда магазиннериве хайныышкынып-ла апаар. Бир эвес арагчылар эвес болза, чоп хөй бараан садып ап турарындан эки чүү боор. А бисте ындыг хүннерде прилавканы «тепек суглаан» кижилер эдей бээр. дир.

Араганы садып алгаш, азы ижип алгаш, аная чоруур чүве болза, херек бир янзы болгай-даа. Чамдык арагчылар ишитинің корум-чурумун, бодунун арын-нүүрүн-даа бодавас, уруг-дарыының амыдыралынче, кижизидилгезинче-даа сагыш салбас боор-дур. Олар эзирип алгаш, кудумчуларга эленейнип чоргулаар, хөй-ишити черлериннге корум-чурум сагывас боор-дур. Чамдыктары харын кудумчуга, хөй-ишити черлериннге чораан, кижилерге чалчыыр, шуугаар, оон дендээрге акша «чегдинер», диленир, шош-содаа үндүрер. Ындыг арагчыларга Х. Монгушту, Б. Дааааны, О. Доңгакты, М. Шалдан-оолду, С. Кууларны, К. Сатты болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Арагаже сундулаар аныяктар, назы четпээннер база бар. Оларның арагалаашкынының түннели кыпсынчыг-даа болгулаар-дыр. Чижээ, К. Монгушу араганы өйүн эрттир, медерел чок кылдыр ижип алгаш, холун болгаш будун доңгуруп алган. Чамдык аныяктар арагалап элгаш, (оларның арасында элээдилер, өөреникчилер база бар) клубка чурум үрээр, чонга орта кино, концерт көргүспес.

Бистиң суурувуска хамаатыларның хуралдары болбас, лекция, беседалар номчувас, кино көөр кижи безин эвээш. Ылангыя дарагаларывыс аная көзүлбес. Клубувустуң сандайлары үрелик, шалазы, сценазы, ханалары хирлиг. Клубту шоочалавайн турарында (эргедекчизи В. Хомушку), аная хүндүс бичин оолдар ыгдып ойнаар, кежээ (хостугда) эзириктер келгеш, арага ижер. Улусчу дружинниктер дежурныйлавас, оларның дазызы кодээ Советте аная-ла делгелге бооп турар.

Үстүнде байдалды хандыр көргеш, «Дөң-Терезин» совхозтуң дирекциязы, партия организациязы болгаш Ак кодээ Советтин күүскому чогуур хемчегларни алгаш, Дөң-Терезин суургэ корум-чурумну экижидер боор деп улуу-биле идегээр-дир бис.

К. ООРЖАК.

Барыын-Хемчик район.

СПОРТ • СПОРТ •

ТАЛАНТЫЛЫГЛАРНЫ ШИЛИП ТЫВАР

— Бокска Европаның бирги чери дээш маргылдаа май айда Герман Демократтыг Республикага болуп эртер болгай. Ынчаарга аная эң аар дензиге совет спортчу Евгений Горстковтуң чемпионнап болурунуң бүгү аргалары бар—деп боксту чурттар аразының каттыжыышкынының күүскомунун кежигүнү Данило Иванович чоокта чаа Москвага чораан менээ чугаалаан. Данило ол ышкаш Югославияның бокс федерациязының база президентизи.

Совет тренерлериң мурнунда улуг сорулгалар салдынган. Бокска ССРЭ-ниң шилиндек командазы Монреальга болуп эртөөн олимпий оюнларына ындыг-ла кончуг чедишкин чок киришкенин билир болгай бис. Эң-не нарын айтырыгларның бирээзи—аар дензилиг боксёрларны белеткеп, оларны шилип алыры болуп турар. Эң аар дензиге совет спортчулардан чаңгыс-даа кижи бо хүнге чедир делегей болгаш олимпий оюнларының чемпиону атты чедип албаан. Ынчалза-даа мурнундала тургустунган чанчыл ёзугаар боксёрларның аар дензизинге бирги черни алган спортчуну эң-не хүндүлүг, тулган чемпион деп санап турар.

— Сөөлгү чылларда бис аар дензиге бедик мергежилдиг боксёрларны белеткээр дээш янзы-бүрү хемчегларни ап чорудуп турар бис—деп бокска Совет Эвилелиниң шилиндек командазының кол тренери Алексей Киселев чугаалады.

Ол чаа хемчегларниң бирээзи—сөөлгү чылларда аар дензиниң боксёрларын ийн аңгы дензиге чарганы. Ам олар 90 килограммга чедир болгаш 90 килограммдан аар дензиге маргылып турарлар. Оон түннелинде аныяк боксёрларның маргылдаа үезинде кемдеп-бертинери, нокауттадыр чоруу кончуг эвээжээн.

ССРЭ-ниң бокс федерациязының үндүрген саналы-биле совет болгаш америк аар дензилиг боксёрларның аразында эшхуузунуң ужуражылгазы чыл бүрүде чаңчыл болган эртөөн турар апарган. Ындыг ужуражылганың баштайгызы 1975 чылда Америкага болган. Аная 29 ужуражылганың 17-зин совет боксёрлар ойнап алган. Оон-биле чергелештир ССРЭ-ниң шилиндек командазының кежигүнү Евгений Горстков техника-даа, тактика-даа талазы-биле эң эки боксёр деп санаткан.

Бо ийи чурттуң аар дензилиг боксёрларының 1976 чылда маргылдаазы Нью-Йорк биле Лас-Вегас хоорайларның рингилеринге эрткен. Аная бистин чурттуң спортчулары улуг-лыкчыларын 13:7 санга тиилээн. Маңаа база совет боксёр Петр Заев эң эки боксёр деп санаткан. Ынчангаш шак ындыг эш-хуузунуң ужуражылгалары бистин чурттуң аар дензилиг боксёрларының арга-дуржулгазын, мергежилин бедидеринге улуг идиглиг болуп турар.

Аар дензилиг боксёрларны шилип тывар сорулга-биле 1974 чылдан эгелеп бокска ССРЭ-ниң тулган чемпионун илередир маргылдааны эрткирерин чаңчыл кылган. Ол маргылдааның баштайгы тиилекчизи Евгений Горстков болган. 1975 чылда ол атты талантылыг боксёр Петр Заев чаалап алган, а 1977 чылдың бүдүүзүнде Евгений Горстков база катап чемпионнаан. Ынчангаш Горстков сөөлгү үеде аар дензилиг совет боксёрларның мурнунда чоруп, техника, күш талазы-биле өскелерден оранчок ылгалып турар.

Үстүнде аланаан боксёрдан аңгыда өзүп орар талантылыг боксёрлар ССРЭ-ниң шилиндек командазының составында эвээш эвес. Оларга Петр Зуевти, Михаил Субботинни, Виктор Терещенкону хамаарыштырып болур.

Бэрис ОЛЬШЕВСКИЙ.
ССРЭ-ниң спорт мастери.

Ыры ниитилелиниң конференциязы

Бүгү-россияның ыры ниитилелиниң Тыва салбырының V конференциязы Кызылдың уран чүүл училищезинге болуп эрткен. Аная ыры ниитилелиниң эге организацияларының Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнга уткуштур кылып чорудар ажылының дугайын чугаалашкан. Республиканың районнарында, Кызыл хоорайда ыры ниитилелиниң эге организациялары бар, ынчалза-даа олар ыры, музыка уран чүүлүн чонга пропагандалаар талазы-биле чедир ажылдаваан, ниитилелдиң озүлдезинің четпее чоруп турарын конференцияга демдеглээн.

Ыры ниитилелиниң Тыва салбырының ажылын экижидериниң талазы-биле хемчегларни чугаалашкан болгаш салбырның баштаар черинин, оон президиумунуң чаа составын сонгаан.

Бүгү-россияның ыры ниитилелиниң Тыва салбырының баштаар черинин даргазынга Кызылдын уран чүүл училищезинин директору А. А. Паповту, харыысалгалыг секретарынга З. М. Кириллованы салбырның баштаар черинин президиумунуң хуралынга сонгаан.

Хоочуннарга тураскааткан кежээ

Совхозтуң сураглыг кижилери: Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, хойжу Монгуш Чола, Ленин орденнинің эдилекчилери саанчы Хомушку Кувискаал, совет ажылдакчы Удераа Монгуш, Маадыр-ие, пенсионер Ламажап Монгуш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнинің эдилекчизи Монгуш Очур-оол болгаш оондаа өскелер сценада хүндүлүг олуттарны эделекен.

Баштай аная күш-ажыл дугайында беседа болган. Бо кежээни колдуунда-ла суурда «Аян», «Херел» агитквартиралар организастаан эргтирген. Ынчангаш баштай агитквартиралардың бот-тывыңгыр артистери солун программалыг концертти көргүскен. Оларда күш-ажылдың хоочуннарын алдаржыткан ырылар, шүлүктер база бар. Оон соонда янзы-бүрү маргылдаалар, атракционнар, оюнлар болган. Кажык адарынга, баг кагарынга, шыдыраага, шашкине маргылдаалар, арифметиктиг бодалгалар болгаш танцы дыка орайга чедир үргүлчүлээн. Ол бүгүге чүгле аныяктар эвес, буурул баштыг кырганнар база идепкейлиг киришкен.

Ол-ла кежээге аъш-чемниң дээжилериниң делгелгезин база организастаан.

М. СЕВЕН.

Чоон-Хемчик район «Чыраа-Бажы» совхоз.

Ак-Довурак чедер

Улуг-Хем районнуң Кара-Тад эге школазынга часкы дыштаныда үезинде классар аайы-биле урап чүүл көрүлдези болган. Аная бирги черни алган 2-ги класс (башкызы З. Ооржак) Ак-Довуракче экскурсиялаар, даг-дүгү болбаазырадыр комбинады-биле, Тыванын даг үлетпүрүнүң баштайгы хоорайы-биле таныжар эргени чаалап алган.

А. ЧИГДЕН.

Чуруктар делгелгези

Арыг-Үзүү ортумак школазынга техниктиг чогаадылга делгелгезинге башкы С. Шивиттиң удуртканы фотоболгумнуң ажылдарының делгелгезин база кылган. «Күш-ажылдың хоочуннары—бистиң-биле кады» деп стендиде Ленин орденнинің эдилекчизи хойжу Чаш-оол Монгуштун, Тыва АССР-ниң алдарлыг мадчыны Шивит-оол Кыргыстың, Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнинің эдилекчизи хоочун комбайнер Хомушку Буянның чуруктарын чараштыр кылып аскан. «Ада-чурттуң Улуг дайынынын киржикчилери», «Совхозтуң мурнакчылары», «Хөглүг чаштар» деп стендилер база көрүштүг, кижизидикчи утка-шынарлыг болган.

В. АЙАН-ООЛ.

Телевидение

АПРЕЛЬ 2-ДЕ

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—«АБВГД-ээр».
11.00—«Ада-пелер, силерге!».
11.30—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
12.00—«Эки бараанларны хөйну».
12.30—«Чурукчулар дугайында». «Рембрандт».
13.00—13.10—Чапсар.
13.10—«Хар эриири билек». Документалдыг телефильм.
13.25—«Ча адарынга ССРЭ-ниң чемпионадының түннелдеринге».
13.55—«ССРЭ-ниң улустарының ырлары болган танцылары».
14.55—«Озал-ондак чок тимчээшкин». ССРЭ-ниң ИХМ-ниң КАИ эргелелиниң начальниги милициянын генерал-лейтенантызы В. В. Лукьянов дамчыдылганы эрттирер.
15.25—«Спортлото» тиражы.
15.35—«Тоол аалдап келди». «Златовласка». Уранчечеп телефильм. Чехословак телевидениениң. РСФСР-ниң улустуң артизи В. М. Леонтьеваның эго сөзү-биле.
17.05—«Кадыкшыл». Эртеннептередилгелиг программа. Эмчи В. М. Белянчикова эрттирер.
17.45—«Музыка чагыы». «Улуг бөлүктүг» композиторлары».
18.30—«Кады ажылдажылга». Тележурнал. Политиктиг тайылбырлакчы А. Каверзнев эрттирер.
19.00—«Бар-даа болза бүзүренчиг эвес». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица эрттирер.
20.00—Медээлер.
20.10—20.20—Чапсар.
20.20—Мультфильмнер программазы: «Арыгда чүнүң чочагайларыл?». «Шокар чаанчыгаш дугайында», «Үзүк-ховаган».
21.00—А. Скрябин — «Симфониктиг поэма». Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунун Б. Дёмченконуң удуртканы симфония оркестри күүседир.
21.15—«Аркадий Райкин-биле ужуражыышкын н а р». Телефильм.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.00—23.45—Футболга ССРЭ-ниң чемпионады. «Шахтёр»—«Торпедо». 2-ги таймы. Донецкиден дамчыдылга.

Агаар

Бөгүн республиканга аяс хүн болур. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың күжү секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температураазы барын районнарга дүне 5—10 градус соор, а хүндүс 8—13 градус чылыг болур. Артканнарынга дүне 11—16 градус соор, хүндүс 2—7 градус чыдыыр.

Кызылга база аяс хүн болур. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың күжү секундада 5—7 метр чедер. Агаарның температураазы дүне 5—7 градус соор, а хүндүс 10—12 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Халашкан полковник» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чаа мультпликациялар» 9.30, «Ажыг кат» 10.55, 14.10, 15.35, «Өлүм чок чорук» 12.20, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Танцычы кыс» (2 сериялыг) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Суг эзээн» 13.30, «Доктор Франсуаза Гайан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Тудугжу болурун күзээннерге

Тудугжунуң тускай эртемнинге өөредири-биле «Тыва тудуг» трестиң өөредилге комбинады ай санында сургуулдар чыып алырын чарлап тур.

Тускай эртемнери:
1. Бетонщик-быжаачы
2. Быжаачы
3. Монтажник
4. Будукчу
5. Дашчы
6. Штукатур.

Өөредилге 1977 чылдың март 1-де эгелээн. Өөредилгени Кызыл, чаа Шагаан-Арыг, Ак-Довурак хоорайларга чорудар. Өөренир хуусаазы 3 ай, өөредилге үезинде айда 75 рубль хемчээлдиг стипендияны төлээр. Өске чер-чурттуларга чаагайжыттынган ниити чуртталга бажының бээр.

Өөренип кирерде дараазында документилерлиг болур: 1. Күш-ажыл дептери. 2. Паспорт, 3. Шериг биледи, бижидиго херечилели. 4 Эмчи шынылгазы.

Айтырыгларны дараазында адрестерже чорудар:

1. 667001, Тыва АССР, Кызыл хоорай, Каа-Хем кудумчузу бажың 21, Өөредилге комбинады, телефон 2-27-02.

Комсомольская кудумчузу 76, «Тыва тудуг» трестиң кадрлар килдизи.

2. Чаа Шагаан-Арыг хоорай. КМК—18, КМК—20, Кадрлар килдизи.

3. Ак-Довурак хоорай. «Тыва даг-дүгү тудуг» тудуг эргелели, ТЭ—42, кадрлар килдизи.

ЧАРЛАЛДАР

Дрезнаның ховец-саазындан эзириишкин-аргыышкын кылыр фабриказының профессионал училищези дескилекчиниң, адырыкчының, эзирикчиниң, артыкчының мергежилинге өөредир, 8—10 класс эртемниг, 15—19 хар назылыг өөреникчилер хүлээп алырын чорудуп турар.

Өөреникчилерни киреринің шылгалдазы чокка хүлээп алыр.

Өөренирининің хуусаазы 1—2 чыл.

Өөреникчилерни халас ниити чуртталга черя-биле болгаш хүнде үш катап халас чемненилге-биле хандырар. Ажыл телевири: баштайгы 3 айларда—36 рубль, 4 айдан 7 ай чедир —60—80 рубль, өөредилгениң тенчүзүнге чедир шалыңы 130—150 рубль болу бээр.

8 класс дооскан өөреникчилер ортумак эртемни чедип алыр аргалыг болур. Училищениң эң тергиин доозукчуларын поставының болгаш сан-экономиканың институттарынче чиигелелиг байдалдарга фабриканың путевказы-биле өөредип чорудар.

Кирерде эргежок чугула чүүлдер:

1. Билиниин дугайында документ.
2. Торуттунгениниң дугайында херечилел, 16 хардан эгелээш—паспорт.
3. Характеристика.
4. 3х4 хемчээлдиг 6 фото-чурук.

Училищеге хүлээп алганнарга орук шүүделин төлеп бээр.

Тайылбыр алыр черниң адреси: 142660 Дрезна хоорай, Москва область, профтехучилище.

Баар оруу: Москва хоорай, Курск вокзал, Крутое азы Петушки баар электропоезд, Дрезна остановка.

Столоваллар болгаш ресторанар трези поварны, буфет садыгжыларын, кассирлерни, кухня ажылдакчыларын, бажың аштакчыларын, сава чуурларны, хеп азыкчыларын, склад эргелекчизин, херим аштакчызын ажылче чалап тур.

Столоваялар болгаш ресторанар трези өөреникчи-поварларны, өөреникчи-кассирлерни, биченеп үүрмектеп садар өөреникчи-садыгжыларны хууда-практиктиг өөредилгеге хүлээп алырын чорудуп турар.

18 хардан аныяк эвес кижилерни хүлээп алыр.

Айда 54 рубль хемчээлдиг стипендияны төлээр.

Келир черниң адреси: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 57, кадрлар килдизи, тел. 2-50-47.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизинин 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизинин 2-37-13, культура килдизинин 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизинин 2-21-47, үлетпүр килдизинин 2-22-64, чагаа килдизинин 2-41-27, информация база совет тургузут килдистериннин 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретарыаттың, 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 144.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00107.